

*Alternativa di destra (ilustrace pochází z kompilace **1977: nasce la musica alternativa** vydané Associazione Culturale Lorient v roce 2009)*

Autor: E.X.

*Jedná se o rozšířenou verzi dvojdílného článku z časopisu *Reconquista* č. XII. a č. XIII.*

Člověk může hudebně pracovat s Duchem doby tak, že jej analyzuje a pak buďto přijme za svého, nebo ho radikálně odmítne. Dnes bych se rád zaobíral tím druhým způsobem na jistém ohraničeném území, kde k tomuto fenoménu došlo v opravdu velké míře. Budeme se zabírat italskou pravicovou hudební scénou. Od konce II. sv. války můžeme v Itálii pozorovat snahy o vytvoření hudby, jež by nějakým způsobem rozvíjela estetiku předchozího režimu republiky Salò, [1] ale zároveň nepůsobila příliš nostalgicky a nabízela i ideje týkající se budoucnosti Itálie.

V politické oblasti se italský neofašismus nacházel ve stavu stálého obležení a ostatní politické strany se ho štítily. Koneckonců o tom dostatečně jasně hovoří i Franco G. Freda nebo italský příznivec „Camerata“ na Délském potápěči. V druhé polovině 60. let došlo k hudebním pokusům o zpracování jeho odkazu z nové perspektivy. Tyto pokusy byly vázané na jméno zpěváka a skladatele Lea Valeriana. Leo Valeriano složil první „protestsongy“ o Berlínské zdi, revoltě v Budapešti či o dekadentní podstatě Západu. Proces podobné tvorby avšak ustal kvůli nadcházejícímu roku 1968, který se tehdy nejen v Itálii nesl zcela v duchu revoluční levice. Zrod skutečné antikomunistické politické hudební scény si tedy musel počkat až do druhé poloviny 70. let, kdy navázal na řadu úspěchů v oblasti reálného politického revolučního boje. [2]

Na počátku druhé poloviny 70. let pod vlivem „novopravicové“ frakce MSI začala pořádat tzv. Campo Hobbit, tedy každoroční setkání, během nichž mladí militanti diskutovali o politice, možnostech metapolitiky, hudbě, grafické prezentaci hnutí, knihách atd. Zde se také zrodil hudební styl *alternativa di destra*. V období pořádání Campo Hobbit došlo doslova k explozi „alternativní hudby“. Šlo o protestní hudbu celé jedné generace. Styl písní byl velmi jednoduchý: téměř výlučně se jednalo o akustické kytary a zpěv. Témata hudby se točila okolo každodenního politického boje militantů, vzpomínek na padlé bojovníky,

antikomunismu, někdy se rovněž v textech písní objevovaly polemiky či obvinění režimu a ironie vůči represím ze strany státu. První kapely a jednotliví zpěváci hráli baladický typ hudby a až o něco později se objevila první rocková kapela Janus.

Campo Hobbit, 1977

Kapela Janus byla založena v Římě roku 1976, hudba tohoto souboru inspirovala mnoho nadcházejících kapel a ovlivnila celý jeden hudební proud tehdejší doby. Pro ilustraci zmiňme kupříkladu cover jejich písně „*Manifestazione non autorizzata*“ od známé italské kapely Intolleranza. Skupina Janus udělala opravdu mnoho a podařilo se jí vytvořit moderní hudební scénu v prostředí, které bylo známé svým značně negativním postojem vůči tehdejší moderní hudbě. Janus však díky svým nesporným hudebním kvalitám ve svém úsilí obstála a nabídla široké veřejnosti škálu stylů, vyznačujících se jedinečným zvukem. Byly to především: hard rock 70. let, melodické balady, klasický rock a keltská hudba. Kapela za dobu svého působení nahrála několik singlů. Za její mistrovské dílo je však považováno LP „*Al Maestrale*“. Po něm se kapela Janus dostala do potíží, které vedly k jejímu rozpadu. Jejich píseň „*Viva l'Europe delle Aquile*“ se o několik let později objevila na kompilaci vydané u Rupe Tarpea.

Na konci 70. let minulého století bylo hnutí velmi silné a stejně tak byla silná i tehdejší hudební scéna, pořádaly se mnohé koncerty, písně byly vysílány do éteru prostřednictvím alternativních rozhlasových stanic. Nejznámější kapelou té doby jistě byla Compagnia

dell'Anello (Společenstvo prstenu), která se inspirovala Tolkienovými příběhy. První koncerty si pořádali členové sami u sebe doma a kapelu samotnou tvořili dva kytaristé, kteří zároveň i zpívali. Později se této dvojici podařilo přibrat k sobě další hudebníky a těleso se tak stalo úspěšnou hudební kapelou s profesionálními hudebníky. Compagnia dell'Anello dostali nabídku hrát po celé Itálii na předvolebních setkáních MSI (*Movimento Sociale Italiano*). Část hudebníků později odešla a byla nahrazena jinými, kapela samotná se často objevovala na různých nacionalistických setkáních a hrála mnohem komplikovanější hudbu, než tu, s kterou debutovala. Jejich dvě LP *Terra di Thule* a *Rotta per Bisanzio* byly v roce 2004 vydány na CD a obě jsou v nacionalistických kruzích v Itálii dodnes velmi ceněny.

Compagnia dell'Anello zůstala navždy věrná svému hudebnímu výrazu, který našla ve stylu starých středověkých balad. Vzpomeňme si například na píseň „Costume del Cervo Bianco“. Skladba pojednává o symbolickém znázornění posvátného vztahu mezi člověkem a přírodou, popsaném v lovu jelenů. Skladba byla inspirována starou skotskou baladou. Compagnia dell'Anello rovněž dosáhla kouzelné atmosféry v písni „Terra di Thule“. Skladba pojednává o cyklu života jednoho člověka, od jeho zrození, dětství až po nastoupení do stavu válečníka a jeho smrt v Grónsku.

Po vzoru Compagnia dell'Anello vznikla další významná kapela té doby Amici del Vento (Přátelé větru). Počátky jejich tvorby lze dohledat až do roku 1975. Oficiálně ale kapela vznikla v Miláně až v druhé polovině 70. let a v roce 2003 se opět objevila na scéně se šňůrou koncertů a s novým CD. Také Amici del Vento rozvíjí ve svých písních epické motivy a zaměřují se na tvrdou realitu militantů v Miláně konce 70. let. [3] Město se tehdy nacházelo v područí různých komunistických gangů. Ve známé sólové skladbě věnované Sergiu Ramellimu (militantovi z Fronte della Gioventù), popisují jeho smrt z rukou rudých vrahů, kteří ho ubili železnou tyčí, když se v dubnu roku 1975 vracel domů. Skladba mimo jiné popisuje hořkost vůči státnímu zřízení, které komunistickým banditům zaručovalo beztrestnost.

Hudební scénu *alternativa di destra* tvořili také různí samostatní písničkáři, jmenujme aspoň nejvýznamnějšího z nich Massima Morsella. Tento skladatel byl autorem písně „Nostrì Canti Assassini“, skutečné hymny všech mladých nacionálních revolucionářů. O svých začátcích prohlásil: „První skladby jsem napsal a nahrál už když mi bylo 18 nebo 20 let, kdy jsem se účastnil několika koncertů pro pár tisíc kamarádů. Nicméně nahrávky z té doby byly velmi primitivní a neprofesionální. Musím přiznat, že až mé CD ‚Punto di non Ritorno‘ bylo první profesionální nahrávkou, s kterou jsem byl spokojen. Její technickou kvalitu potvrzuje i to, že se jí prodalo přes 7000 kusů.“ [4]

MSI však byla vždy k moderní hudbě svých mladých militantů skeptická, a tak úsilí směřované tímto směrem nepodporovala. Oznámení koncertů, recenze a rozhovory s kapelami se tak v jejích tiskovinách neobjevovaly a vycházely pouze v novinách jako *La Voce della Fogna*, tiskovinách Marca Tarchiho nebo v plátku *Linea Pina Rautiho*.

Na začátku 80. let došlo k velkým represím ze strany státu, což vedlo k zatčení a uvěznění několika stovek aktivistů. Rok 1980 byl tedy pro hnutí velmi náročný. Nejtěžší okamžik zažilo hnutí po útoku na železniční nádraží v Bologni.[5] Desítky lidí zde zemřely po výbuchu

nastražené bomby. Dnes už lze celkem s jistotou říci, že bombu „někdo“ umístil s cílem zničit rostoucí neofašistické hnutí. Po pumovém útoku proběhlo masové obviňování, vyšetřování a zatýkání militantů. Celé hnutí utrpělo velké ztráty a teprve po letech pomalé a tvrdé práce bylo schopno opět fungovat. Až do počátku druhé poloviny 80. let neexistovala relevantní hudební produkce stylu *alternativa di destra*. V tomto období tak fungovalo jen několik písničkářů vyzbrojených akustickou kytarou. Ti vystupovali jen na velmi řídkých setkáních a hráli především starší produkci od Massima Morsella a Compagnia dell'Anello.

V těchto letech se zbylá hudební scéna radikalizovala a přitvrzovala ve svém výrazivu, na první pohled se tedy mohlo zdát, že se *alternativa di destra* vyčerpala a že ji na počátku 80. let pohltit zcela nový dravější fenomén tzv. skinheadského rocku. Italská nonkonformní hudba se od té doby tedy vyvíjela ve dvou samostatných proudech: převažoval dravější a agresivnější proud skinheadského rocku, zatímco menší proud *alternativa di destra* stál jen na několika málo písničkářích. To se změnilo až ve druhé polovině 80 let, kdy se vrátily zpět staré kapely a dokonce vznikaly i nové. Oba dva hudební proudy byly v té době zhruba vyrovnané, ale fungovaly samostatně. K jejich prolnutí došlo až kolem roku 2000, jak popisují na konci článku. V současnosti dochází k jistému vzkříšení hudebního stylu *alternativa di destra* především díky aktivitám hnutí CasaPound a vypadá to dokonce, že Itálie prožívá nový úsvit této hudby.

Gabriele Marconi - Ricordi [6]

*Vzpomínám na velké pláně
Na bradu zbělenou
Větrem od severu
Lid užasle hledící
Na železný meč
A mého velkého oře
Když se rodila Evropa.*

.....

*Moje kosti vězí v centru Prahy
Má krev teče Paříží
Má kůže je teď buben
Svolávající k pochodu
Z Derry do Belfastu.*

Hnutí skinheads se v roce 1986 organizovalo pod hlavičkou VFS (Veneto Fronte Skinheads), organizace se zaměřovala především na hudbu a byla schopna aktivizovat značné množství mladých militantů. VFS představovala radikální odklon od tehdejší undergroundové italské hudební scény, protože ta do té doby byla doménou levice. Od tohoto okamžiku se hudební scéna italských militantů točila kolem třech hlavních témat: skinzinů, nahrávacích studií, koncertů. VFS dělala mnoho různorodých činností: vydávala skinziny jako například *All Out Attack* nebo i novější *Groaaar*, pořádala RAC koncerty a hromadná setkání jako Ritorno A

Camelot (Návrat na Kamelot) v roce 1991. Ritorno A Camelot vstoupilo do dějin italské extrémní pravice, protože stovky evropských aktivistů po tři dny navštěvovaly politické debaty, praktické lekce, projevy a nakonec proběhl i do té doby nevídaný koncert italských Peggior Amico a anglických Skrewdriver. [7]

Zatímco kapela Peggior Amico dala impuls ke vzniku nových kapel, tak v roce 1987 v Římě několik militantů z Fronte della Gioventù založilo nový metapolitický projekt s názvem Dart (Divisione artistica). Dart brzy opustil mládežnickou organizaci MSI a rozhodl se pracovat samostatně, poté navázal spolupráci s několika menšími organizacemi. Jednou z nejdůležitějších aktivit Dartu bylo vydávání časopisu *Opera al Nero*. Časopis získal velký ohlas především díky originálnímu vzhledu, komiksovým stripům a šíři svých témat. Členové Dart založili skinheadskou kapelu Intolleranza a pomocí ní vdechli nový život římské hudební scéně. Aktivity mezi lety 1987 až 1989 byly pro projekt Dart velmi bohaté na koncerty, nové kontakty, výlety i demonstrace.

Intolleranza byla velmi aktivní v koncertování, ale ne až tak aktivní v nahrávání svých alb, vznikla pouze 2 plnohodnotná alba, 2 split alba a 1 EP. V září 1987 se Dart účastnil hudební akce Raduno della Contea (shromáždění kraje), koncert se konal každoročně ve volné přírodě a byl pořádán Fronte della Gioventù v Římě. Před stovkami lidí zahrála i skupina Verde Bianco Rosso.

V lednu roku 1989 uspořádala organizace Dart koncert Pensando ad un amico (Přemýšlej o příteli), byl věnovaný události zavraždění militanta Alberto Giaquinta policistou během pouličních střetů. Lednový koncert zaznamenal obrovský úspěch: při této příležitosti zahrála Intolleranza speciální set se dvěma zpěváky a prostřídala rockové písně s melodickými baladami, navíc kapela promítala ke každé písni tématické obrazy. Koncertu se zúčastnilo asi 300 militantů.

V květnu 1989 se Dart podílela na organizaci nové iniciativy s velkým dosahem, koncertu: Rock against drugs. Akce byla oznámena organizátorem jako apolitický koncert s cílem seznámit mládež s problematikou drog. Na propagaci akce se podílelo i známé římské rockové rádio. Uspořádání koncertu bylo pokusem oslovit nejen militanty a skinheady, ale i další nepolitické lidi. Po týdnu výhrůžek římskému Radio Rock ze strany levice se rádio rozhodlo pokračovat navzdory tlaku v propagaci akce. Koncert byl jednoznačným úspěchem: přišlo asi 400 lidí, z nichž polovina byli punkeři, běžní lidé, fanoušci hardcore a trash metalisté. Dvě heavymetalové kapely účastnící se této akce kvůli tomu získaly u rudých velmi špatnou pověst a jedné byl dokonce zakázán koncert v Římě, nakonec se musela znovu zformovat pod jiným jménem.

Díky rostoucím problémům v létě 1989 roku Dart i Intolleranza ukončily svoji činnost, avšak následující roky se italská scéna nesla v duchu odkazu Dart a díky neustálé činnosti VFS našla italská hudební scéna novou energii. Na začátku devadesátých let byla scéna poměrně nakloněná vzniku skinheadských kapel: Gesta Bellica vznikla ve Veroně v roce 1992, Peggior Amico si získala mezinárodní věhlas, v Miláně vznikly kapely jako ADL 122, Corona Ferrea a mnoho dalších. Proběhlo také několik důležitých koncertů, charakterizujících celé období:

první ročník Ritorno A Camelot se Skrewdriver jakožto headlinerem (Ian Stuart dokonce věnoval této události píseň „Freedom, what freedom“) a koncert v blízkosti Říma v roce 1992, kde vystoupily RAC skupiny Skullhead, Peggior Amico a další.

Mezitím v Římě vyrostla nová generace rockových kapel z neskinheadského prostředí, jako Sopra le Rovine, Frammeto 56 a především Hyperborea. Poslední jmenovaná nahrála známou kazetu coverů klasických písní kapel stylu *alternativa di destra*. Kazeta vyšla u společností Rupe Tarpea Produzioni v roce 1993 a získala tak obrovskou popularitu, že Hyperborea mohla hrát po celé Itálii a dvakrát se podívala i do Španělska.

Celá římská scéna je zaznamenána na kazetě Radio Pirata z roku 1993, která je věnována Ianu Stuartovi. Můžeme zde najít kapely jako Nuova Alba (vznikly z nich Londinium SPQR), Scogliere di Marmo z nich vznikli zase avantgardisté Sotto Fascia Semplice. V tomto období také začala hrát další římská kapela 270 Bis, celkem netypická ve svém stylu, střídala totiž své polohy mezi rockem, popem a ska.

Rok 1993 lze také považovat za dobu vzniku stylu identitářského rocku, jak ho známe i dnes. Styl se zrodil při labelu Rupe Tarpea a s následující vlnou římských kapel. Cesta započatá kapelou Janus na konci sedmdesátých let a později kapelou Intolleranza našla dovršení v kapelách jako Hyperborea, 270 Bis, Londinium SPQR. Poznávacím znakem „identitářského“ rocku či „hudby identity“ není něco výslovně spojené se stylem muziky: tento typ hudby více hovoří k publiku pomocí idejí hnutí. Ideje jsou to veskrze pozitivní, otevřené i lidem mimo hnutí, ale zároveň neztrácejí z mysli ani lidi, kteří již v hnutí jsou.

V roce 1994 vydala společnost Rupe Tarpea vinyl EP pod názvem „Incise nella Pietra“ se čtyřmi skladbami. Ty představily čtyři hlavní kapely alternativy zprava: Janus, Hyperborea s předělánkou Massima Morsella, Intolleranza a Sopra le Rovine. Obal byl vyvyden jako koláž z letáků a plakátů národního hnutí. Nahrávka byla zamýšlena jakožto dokument doby a obal obsahoval fotografie grafické prezentace hnutí, jeho počiny i nástin cílů hnutí. Mezitím v Miláně vznikla významná kapela Adl 122 (Anti Decreto Legge 122), která si zvolila své jméno podle nespravedlivého zákona schváleného v dubnu roku 1993. Tato norma nařizovala desítkám milánských skinheadů, aby zůstali ve svých domovech od 9 hodin večer do 8 hodin ráno, stejně jako šéfové mafie. Milánská kapela vynaložila až nadlidské úsilí, aby pomocí odpoledních koncertů udržela tamější scénu naživu.

V roce 1993 vydala Peggior Amico (Nejhorší přítel), vůdčí kapela mezi italskými skinheady, své druhé album (a první nacionalistické CD) pod vlastním labelem Tuono Records. V roce 1994 pod Tuono Records vydala ADL 122 své první CD nazvané Fuorilegge (Psanec), následované roku 1996 druhým albem: Angelo della Morte (Anděl smrti).

V roce 1995 vydala RTP CD již zaniklé kapely Intolleranza, jednalo se o 54 minut bojovně laděného rocku a stalo se jedním z nejúspěšnějších CD. Následovala kompilace „Fuori dal ghetto“ ze stejného roku, vydala ji Tuono Records, účinkovali na ní nejlepší italské skinheadské kapely. Nové kapely tehdy vznikaly jako houby po dešti, určitě stojí za to připomenout Terre di Mezzo s jejich rockem ovlivněným keltskou hudbou, slavnou Antica

Tradizione, Londinium SPQR, Sopra le Rovine, Hyperborea, Malabestia (z bývalých Frammento 56) a mnoho dalších.

V roce 1996 vyšlo sólové CD Massima Morsella s názvem Punto di non Ritorno (Bod, z něhož není návratu). Vynikající produkce a adekvátní reklamní kampaň rychle dokázaly prodat přes 6000 kusů tohoto CD. Skutečnost, že CD bylo nazpíváno exilovým militantem, přispěla k tomu, že u mainstreamových médií zůstalo zcela bez ohlasu. Jeho skladby jako Léon Degrelle, Abortion a Nostri Canti Assassini mluvily však samy za sebe. Nejdůležitější ale bylo, že se CD dostalo k širokému publiku a překročilo stín úzce zaměřené subkultury. Od Massima Morsella se publikum mohlo těšit ještě na CD „La Direzione del Vento“, vydané roku 1998.

K tomuto CD se rovněž váže jedna veselá historka, kdy Massimo Morsello využil toho, že na levicové scéně nebyl příliš známý a publikoval v komunistickém plátku *Il Manifesto* půlstránkovou recenzi na své album a prohlásil zde, že album je veskrze revoluční a zdůraznil svůj přátelský postoj vůči Palestincům. [8] O pár dní později deník zjistil díky dopisům svých čtenářů, co je Morsello zač a že si z nich vystřelil jen proto, aby publikovali reklamu na jeho CD. Deník se veřejně omluvil svým čtenářům a snažil se, aby Morsello vrátil peníze, které za svůj článek dostal. Massimo se jim však vysmál.

La Compagnia dell'Anello a Amici del Vento v nové sestavě uspořádali v lombardské Monze velkolepý koncert shrnující 20 let jejich aktivity, samotný koncert byl dobře zdokumentovaný na 2CD a video nahrávce.

Na přelomu let 96/97 byla nacionalistická hudební scéna na pomyslném vrcholu, mohli jsme zde nalézt opravdu silné skinheadské hnutí s kapelami jako Peggior Amico, Gesta Bellica, ADL 122, Corona Ferrea, znovu vzniklou scénu *alternativa di destra* se staršími písničkáři a kapelami (Morsello, Compagnia dell'Anello, Amici del Vento, Leo Valeriano) a rodila se docela nová scéna identitárního rocku, čili rocku identity s kapelami jako Hobbit z Perugia, Attaco Frontale z Florencie, Malabestia, Hyperborea, experimentální Sotto Fascia Semplice, Tempo Scaduto a klíčovou kapelou byla Londinum SPQR. Londinum SPQR dokázala na své koncerty přilákat různé druhy publika, proto je těžké ji zařadit v rámci jedné scény. Terre di Mezzo dokázala zase zkombinovat klasický rock s prvky lidové hudby.

Na konci devadesátých let se ale něco pokazilo a skončilo mnoho milánských kapel jako ADL 122 a Corona Ferrea, ale třeba i Peggior Amico, což ovlivnilo i fungování milánského hnutí skinheads, celkově v Itálii hnutí nabývalo na síle především díky starším vytrvalým kapelám jako byla Gesta Bellica nebo i nováčkům, jako v té době byli např. Armco z města Vicenza (hrálo v ní osazenstvo z někdejších Peggior Amico).

Poté se nacionalistické hnutí slibně rozvíjelo na Benátsku a v Lombardii, ale hůř už ve střední a jižní Itálii, s výjimkou Dente di Lupo z Říma a Block 11 z Katánie. Zatímco se zdálo, že se kapely Londinium SPQR a Hyperborea už hudebně vyčerpaly a kolem roku 2000 nepořádaly téměř žádné koncerty, tak otěže přebrala nová vlna kapel jako Imperium, Aurora a ZetaZeroAlfa z Říma, Delenda Carthago z Perugia, DDT z Milána a slibně se rozvíjela i 270 Bis.

V roce 1997 vzniklo sdružení a vydavatelství Lorien, fungovalo jako velmi obsáhlý archiv starší nacionalistické hudby, kterou už bylo velmi obtížné dohledat, samotnému vydavatelství se podařilo vydat i některé už po 20 let ztracené raritní nahrávky v té době už polozapomenutých kapel. V roce 1999 vzniklo klíčové album „Viaggio al Termine della Notte“ od Hobbit. Kolem roku 2000 vznikla klíčová trilogie od SFS (Sotto Fascia Semplice), Gambadilegno, Perseo, Crociato a otevřela nové progresivní přístupy v nacionalistické hudbě, co se týkalo hudebních postupů, tak i textů. SFS tímto inspirovala text i hudbu skladby „Incantesimi d'Amore“ od o něco slavnějších 270 Bis.

V roce 1997 se také zrodil nový fenomén Zetazeroalfa a do roku 2000 rozvinul svůj potenciál. Její zakladatel Gianluca Iannone o jeho začátcích prohlásil: „Zetazeroalfa původně vznikla jako vtip. Během teplé letní noci v našem městě Římě... mezi pivem a smíchem jsme si představovali, co by se stalo, kdybychom naši vizi života otiskli do hudby... a pak jsme začali hrát.“ Kapela prokázala ohromné charisma a silnou vůli „dělat věci jinak“. Nyní je oficiální kapelou iniciativy CasaPound Italia a točí se okolo ní celá řádka aktivit, jež by vydaly na samostatný článek. Proto jen ve stručnosti: studentské hnutí Blocco Studentesco, turistický oddíl **La Muvra**, skupina pro řešení následků přírodních katastrof La Salamandra atd.

Po roce 2000 vznikla InSeDiA – Innato Senso di Allergia z Říma, hrající ska punk a v raných dobách řízný street punk, Armorea z Rovigo, ale také mnoho skinheadských kapel jako Mannaz z Padovy, Ultima Frontiera z Pordenone, Injustice Side, Civico 88, Malnatt, Porco 69 z Lombardie, Sumbu Brothers z Verony, kteří prosluli svým neobvyklým vzhledem.

Rovněž na internetu lze zmapovat různé dění a nejen hudební iniciativy okolo italské hudby pravice. Existuje mnoho informačních bulettinů i stránek zabývajících se historií. Několik webových rádií, kupříkladu musicazione.com (spravované lidmi okolo projektu Aurora).

Situace je tedy v současné době více než dobrá: aktivně hraje více než 30 kapel, pravidelně se konají i větší koncerty, CasaPound pořádá nejen hudební akce a kultivuje scénu. Existují vydavatelství, stylové obchody, natáčejí se hudební videoklipy a zkrátka pořád se něco děje.

Poznámky:

[1] Karel Veliký, *Republika Saló – skutečný fašismus*, Národní myšlenka, 2010, 88 s.

[2] Tzv. Olověná léta, italsky *Anni di Piombo*.

[3] O tématu kupříkladu pojednávají filmy jako *San Babilo – 20 hodin* a *Kriminální román*.

[4] Rozhovor Massima Morsella pro undergroundový časopis *Final Conflict*, ročník 1996.

[5] Více lze dohledat v článku *Kdo je Gabriele Adinolfi* na Délském potápěči.

[6] S českými titulky a **doprovodným videem** vyšla na CD – *Písně pro Jana a Prahu: za Evropu!*, r. 2018 u nakladatelství Délský potápěč v edici Militia. CD obsahuje šestnáct písní

1969 až 2003 ve stylu alternativa di destra vztahujících se k Janu Palachovi nebo ku Praze.

[7] Forbes Robert, Stampton Eddie, *The White Nationalist Skinhead Movement UK & USA 1979 - 1993*, s. 433.

[8] Jednu z mála věcí, kterou měl s levicovým denníkem společnou.